

2de Dr. Lou Spronck-Lezing

Persoonlijk visie Prof. dr. Martin Paul

“De grenzen van mijn taal zijn de grenzen van mijn wereld”
- een pleidooi voor meertaligheid

Geachte aanwezigen,

Met veel plezier geef ik vandaag gehoor aan de uitnodiging om deze Dr. Lou Spronck-lezing te mogen houden. Taal ligt mij na aan het hart. En ook op de Universiteit Maastricht, waar ik voorzitter ben van het College van Bestuur, speelt taal een prominente rol.

Staat u mij toe dat ik – als Duitser en als serieuze wetenschapper – het eerst wil hebben over Rudi Carrell, voordat ik u uitleg waarom ik een citaat van Ludwig Wittgenstein heb gekozen voor mijn lezing. U begrijpt het: dit wordt geen theoretisch maar een persoonlijk verhaal. De leefwereld kan men nooit uitvlakken als het over taal gaat. Rudi Carrell is exemplarisch voor een beeld dat veel Duitsers hadden van “der Holländer”.

De televisie heeft veel mensen bijeengebracht. Ook heeft de televisie, zeker in Zuid-Limburg, ervoor gezorgd dat de generatie die voor 1980 geboren is *grosso modo* goed Duits spreekt. In de jaren dat er nog antennes op de daken stonden, was de Duitse tv voor veel Limburgers hun poort naar de wereld. Kreten als: “Leg die Knarre hin, Pfoten hoch” of “Alles klar Sheriff” klonken in veel Limburgse woonkamers als er naar *Rauchende Colts* werd gekeken. Maar niet alleen *Old Shatterhand* sprak in die jaren Duits. Ook Winnetou en jungleheld Tarzan waren de Duitse taal machtig. Oercowboy John Wayne sprak uiterst *cool* in zijn beste steenkolen Duits: “Komm, Jungs, steigen wir auf die Hühner und fahren wir nach Texas”. Of wat te denken van *Battlestar Galactica*? Ook buiten onze dampkring werd Duits gesproken. Spelenderwijs sijpelde het Duits via de populaire zenders ARD, WDR en ZDF de Limburgse levens binnen. Het ging vanzelf.

In Duitsland ben ik opgegroeid met het Nederduits van Rudi Carrell. Zijn rollende R en nooit kwijtgeraakte harde G werden zijn charmante handelsmerk. We vonden hem leuk; *niedlich*. En hij bepaalde – of het nu mooi is of niet – voor veel mensen hun beeld over Nederland. Of misschien moet ik zeggen: het beeld van de Nederlander. Zeker toen de naoorlogse wonden nog betrekkelijk vers waren, leek iemand als Carrell ons Duitsers duidelijk te maken dat lang niet alle Nederlanders nog boos op ons waren vanwege die afschuwelijke wereldoorlog. Dat beeld overheerste immers in onze Duitse beeldvorming heel lang. Wij waren het *Tätervolk*. Duitsers hadden – althans zo voelden velen dat – zelfs vijftientig jaar na de oorlog nog bloed aan de handen. Er werd een collectieve schuld gevoeld. De *Vergangenheitsbewältigung* was nog in volle gang.

Ik weet nog dat mijn vader in 1973 naar een roemruchte voetbalwedstrijd in Amsterdam ging en dat hij mij voor zijn reis vertelde dat ‘Nederlanders nog kwaad op ons zijn vanwege de oorlog’. Met lood in de schoenen vertrok hij voor de wedstrijd Ajax – Bayern München. Na afloop gaf één avond in een Amsterdams café hem een genuanceerder beeld. Samen met fans van Ajax had hij – zij aan zij – een geweldige avond gehad. De gezelligheid na afloop, de sportieve kameraadschappelijkheid en waarschijnlijk het ‘heerlijk helder Heineken’ uit de tap met Hollandse

smartlappen bepaalden zijn latere, bijgekleurde beeld. Gezelligheid en humor zijn belangrijk, zo heb ik al vroeg geleerd.

Overigens had Bayern München met 4-0 kansloos verloren, iets waar zelfs vandaag de dag nog iedere Nederlander van schijnt te genieten. Tot zover de voetbal-wijsheid.

Ik wil hier nu niet ingaan op het bevestigen van ingesleten rolpatronen, stereotypen of oubollige clichés, maar feit is dat we elkaar waarnamen. Er bestond een zeker interesse voor het nabije buitenland. De laatste jaren – zeker met de komst van de commerciële televisie – is die *waarneming* via de populaire cultuur enigszins gestagneerd.

En zo ontstond er de paradoxale situatie dat met het opengaan van de Europese binnengrenzen onze kennis van de taal van onze directe buurlanden is afgenomen. Dat gebeurde tussen Frankrijk en Duitsland, evenals in het Nederlands-Duitse grensgebied. Iedereen leek zich op cultureel gebied terug te trekken.

Toch wil ik hier een pleidooi houden voor het kennen van de taal van onze directe buur. Zuid-Limburg is cultureel gezien een interessant gebied. De Latijnse en Rijnlandse – Germaanse voor mijn part – cultuurinvloeden zijn er merkbaar; nee, deze vallen zelfs te proeven. Ga naar een *frietkot*, *frittenbude* of *snackbar* en je kunt de verschillen in onze regio aan het buffet bestellen. De kroket en spoetnik zetten in Nederland de toon, terwijl de *mitraillette* -een uitgehold stokbroodje als kleine mitrailleur met friet en nog veel meer erop en erin- met sauce samourai (de pittigste in het uitgebreide frietsausassortiment) in België zijn mannetje staat. In Duitsland kennen ze de onvermijdelijke *curry wurst*. In één regio kun je dus drie culturen proeven. Snacken in de Euregio krijgt op die manier een smaakvolle glans en is wetenschappelijk verantwoord.

Over smaak gesproken.

De bekende Franse semioticus en filosoof Roland Barthes stelde ooit toepasselijk dat de smaak van woorden het weten diep en vruchtbaar maakt (*"C'est ce goût des mots que fait le savoir profond et fécond"*).

Buiten de frituren, de wijnen en bieren die onze euregio Maas-Rijn rijk zijn, valt er ook smakelijk van onze woorden, onze taal te proeven. Ik juich deze taalkundige ontdekkingstocht van harte toe. Het maakt onze wereld groter en versterkt het interculturele begrip.

En dan heb ik het niet alleen over de officiële talen, maar ook over het zich verdiepen in lokale dialecten, die ook weer getuigen van de rijke taalkundige kruisbestuiving van de Franse en Duitse *woordenschat*.

Wie zich verdiept in een andere taal, vergroot zijn eigen wereld. Ik groeide op een steenworp afstand van de Franse grens op, in het Saarland, waardoor ik die taal min of meer met de paplepel kreeg ingegoten. Ik spreek op verschillende niveaus vier talen. Dat zijn vier culturele ontdekkingstochten en vier unieke mogelijkheden tot het aanknopen van vriendschappelijke relaties of samenwerking. Wie Frans – of welke andere taal dan ook – leert, leert ook iets van de cultuur, de omgangsvormen. Elke nieuwe taal opent nieuwe mogelijkheden. Daarnaast spreek ik uiteraard ook nog „Saarlaendisch“ - het dialect van de regio waar ik opgroeide.

Gedurende mijn academische loopbaan heb ik een aantal keren op verschillende plekken gewoond en gewerkt. Zo verbleef ik, samen met mijn Amerikaanse vrouw, langere tijd op Harvard. Was ik het Engels niet machtig geweest, dan zou dat een heilloze zaak zijn geweest. Niet alleen omdat Engels de academische voertaal is, maar ook omdat men zonder Engels geen deel kan hebben aan het sociale *Umfeld*. Het leren spreken van een vreemde taal is dus ook een overlevingsstrategie.

Tien jaren geleden heb ik voor mijn functie als hoogleraar in Maastricht Nederlands geleerd. Dat was tijdens een onderdompelingscursus in Spa. Leren van weer een nieuwe taal betekende ook de ontsluiting van een relatief onbekende cultuur. Je breekt door bestaande vooroordelen heen en leert een andere cultuur en diens uitingsvormen echt kennen. Je neemt een nieuwe wereld waar en

ervaart dat Rudi Carrell en Frau Antje met haar *Käse aus Holland* in zekere zin sympathieke karikaturen presenteerden.

Zonder slag of stoot gaat het echter niet. Een taal leren is een kwestie van je openstellen en soms zelfs angsten overwinnen. Zeker de eerste jaren maakte ik heel wat lachwekkende blunders. Fouten die ook heel vaak het ijs deden breken als een vergadering soms moeizaam verliep.

Zo overhandigde ik een gedeputeerde van de provincie Limburg ooit een *uitvaartkaartje*. Ik dacht dat dit de vertaling was van *'Ausfahrt ticket'*. We moesten er samen hard om lachen. Ook heb ik ooit in een net gezelschap het Duitse woord 'entlastung' als 'ontlasting' vertaald. Dat leidde dan ook tot grote hilariteit. Humor en het leren spreken van een taal gaan hand in hand. Je bouwt er wederzijds respect mee op. We accepteren dat we fouten maken en helpen elkaar om tot een zinvol gesprek, een dialoog te komen. En wat, geachte dames en heren, is er belangrijker dan te komen tot een waardevrije uitwisseling van gedachten en inzichten? En wat is er leuker dan, zo nu en dan, eens samen lachen om een taalkundige flater?

De romanticus in mij ziet verder dat het leren van een nieuwe taal een mogelijkheid biedt tot vriendschap. Vriendschap is – zo stelde onze gouverneur eerder dit jaar tijdens de dodenherdenking – een opstapje naar vrede.

Wie de moeite neemt de taal van een ander te spreken, steekt eigenlijk een hand uit. Het is een daad van medemenselijkheid, van gevoel. Hoewel ik kan genieten van goed verzorgde taal in literatuur en gedichten – de taal van *Dichter und Denker* – is het voor mij geen halszaak om perfectie na te streven in alledaagse communicatie. Ook wie hakkelt en struikelt, weet toch vaak zijn punt te maken. Zeker voor onze studenten is het belangrijk dat ze deel kunnen nemen aan het sociale leven in Maastricht, deel uitmaken van de lokale gemeenschap. Je verstaanbaar maken is in mijn optiek waar het in de alledaagse taal omgaat.

In het internationale handelsverkeer is vanaf ongeveer 1995 het globish ontstaan. Deze nieuwe taal zou je de lingua franca van de globalisering kunnen noemen. Zij leent zich verder uitstekend als middel om informatie in wetenschap en techniek uit te wisselen. Ik sta hier allerm minst negatief tegenover. Taal is immers dynamisch en altijd in ontwikkeling. *Globish* betreft een samentrekking van Global en English, een soort wereldengels dus. Taal is in dit opzicht een middel en geen doel. Nogmaals, ik heb het nu niet over disciplines waarbij het juist draait om de taal en de taalbeheersing zoals geneeskunde, Nederlandse taal en letterkunde en Nederlands recht. Bij die vakgebieden is het juist zaak dat de taal zo goed mogelijk wordt verzorgd, dat er, zoals Dr. Lou Spronck het zou zeggen, aan de taal wordt geschaafd. Beschaving en verzorging van taal gaan hand in hand.

Laten we niet vergeten dat het Nederlands door de eeuwen heen is veranderd. Pas rond 1250 ontstond het min of meer bekende Nederlands. Eigenlijk bestond het Nederlands aanvankelijk uit een verzameling dialecten. Hendrik van Veldeke – wat zou een verhaal over taal in onze contreien zijn zonder deze twaalfde-eeuwse literator aan te halen? – schreef in een taal die Limburgs genoemd kan worden, of *Mittelhochdeusch*. Hij was actief in een cultuurgebied dat versnipperd was over Duitsland, België en Nederland. Geen wonder dat Van Veldeke in deze drie landen wordt vereerd.

Vanaf het midden van de dertiende eeuw begon de handel tussen steden grotere vormen aan te nemen en begon men meer te schrijven. Hierdoor werd de taal enigszins gestandaardiseerd tot een algemene taal, een verkeerstaal. Op die plekken waar het zwaartepunt lag van handel en cultuur werd dan ook een verkeerstaal gesproken. Je zou dit het *globish avant la lettre* kunnen noemen.

Door de uitvinding van de boekdrukkunst in de vijftiende eeuw nam deze verkeerstaal een enorme vlucht. Antwerpen groeide en bloeide in die tijd. De befaamde Plantijn –Moretusdrukkerij speelde in de zestiende en zeventiende eeuw een vooraanstaande rol in het Europese boekbedrijf. Toen Antwerpen als belangrijkste handelsstad van Europa in 1585 tijdens de Tachtigjarige oorlog door de Spanjaarden werd veroverd, trokken veel kooplui, intellectuelen en kunstenaars naar het Noorden. De taal werd in die tijd met zekerheid beïnvloed door de toestroom van de vele immigranten.

Taal is dus altijd al aan verandering onderhevig geweest. Dat merk je de laatste decennia ook steeds duidelijker. De terminologie uit de wereld van de ICT of die van de rapscene uit Los Angeles vindt ook in het Nederlands onderdak. *We swipen, googlen, facetimen*. En wie uitrust *chillt* tegenwoordig. Kinderen zijn allang *kids* geworden en we maken *selfies*, drinken *smoothies* en proberen aan *mindfulness* te doen als onze *challenges* ons teveel worden. Wie *dedicated* een bedrijf begint, prijst zijn *USP's* aan – *unique selling points*. Om over de nieuwe terminologie op *social media*– voor onze *kids* in het jeugdjournaal al afgekort tot *de socials* – maar helemaal te zwijgen. Neologismen zijn zo oud als Methusalem, maar de uitbreiding van ons vocabulaire lijkt de laatste jaren significant te zijn versneld.

Van een standaarduitspraak, zo werd mij al gauw na mijn taal cursus Nederlands duidelijk, is in Nederland ook geen sprake. Tongvallen komen overal voor. In Duitsland klinkt het Berlijns ook anders dan de uitspraak van een Beier of iemand uit het Schwabenland of - het Saarland. In Nederland en Vlaanderen heb je veel verschillende accenten. Een Tukker kun je qua uitspraak niet vergelijken met een Fries en een West-Vlaming spreekt woorden anders uit dan een Antwerpenaar. De Limburger is echter in mijn optiek een bijzonder taalwezen. Hij leeft in een grensregio waarbij allerlei talige invloeden merkbaar zijn. Je zou het een levend taallaboratorium kunnen noemen. Fascinerend hoe de klanken van woorden zich vermengen. De taal slingert, danst, *sjoenkelt*. Er zit muziek in de Limburgse tongval en dan heb ik het niet alleen over de zachte G. Vandaar dat er in deze provincie waarschijnlijk zo veel zangkoren en wereldberoemde harmonieën en fanfares zijn.

De Limburgse en de ‘Hollandse’ uitspraak verschillen dus duidelijk van elkaar. Zo maken Limburgers nog een onderscheid tussen de v en de f in de uitspraak, of tussen de s en de z en de g en de ch. Ook is het typisch dat de letter r in de Randstad hoe langer hoe meer een Engelse, bijna onuitgesproken r wordt. Maar ook binnen de provincie zijn de verschillen groot. In Kerkrade spreekt men een g uit als een j. En het Maastrichts kent weer meer Franse leenwoorden. Mag ik me in dat verband misschien een klein Kerkraads woordgrapje veroorloven? Het hangt boven Kerkrade en bestaat uit drie woorden, die met een j beginnen: *e jans jroes jewriter*, oftewel: een heel groot onweer. Overigens zal het in de Keulense dialect ongeveer hetzelfde klinken.

Ik heb mij in de aanloop naar deze lezing verdiept in de ruimtelijke structuur van de lexicale tegenstellingen in Limburg. Ik stuitte op Ripuarische en Hoogduitse kenmerken in de taal en leerde dat de Benratherlijn een taalkundige grens is die voor een stuk door Zuid-Limburg loopt. Voer voor linguïsten. En vooral interessant voor iemand die graag zijn omgeving verkent en contact maakt met de bevolking. Oog hebben voor de regionale verschillen is boeiend.

Limburg – dat werd mij al snel duidelijk – is voor een buitenlander misschien niet de handigste plek om goed of in ieder geval accentloos Nederlands te leren spreken. Dan zit je in Haarlem met zekerheid beter. Maar hoe erg is een accent eigenlijk? Er werd vaak om het accent van prins Bernhard gelachen, maar hij werd volgens mij perfect begrepen. Bovendien zegt een accent niets over de inhoud van iemands mededeling, of over zijn retorische vaardigheden.

Mijn houding ten aanzien van taal is er dus primair een van pragmatisme. Als het werkt, werkt het. Niet zozeer de klank, als wel de inhoud, en de manier hoe je een boodschap brengt, is in mijn

optiek leidend. Bij het leren van een nieuwe taal gaat het erom dat je je zo snel mogelijk verstaanbaar maakt. Als ik me nog zou schamen om mijn accent zou ik waarschijnlijk geen enkele taal meer durven spreken.

“Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt” van de Oostenrijks-Britse filosoof Ludwig Wittgenstein heb ik als thema gekozen. Hoewel ik me bewust ben dat ik deze zin uit de beroemde *Tractatus logico-philosophicus* uit zijn context trek, is hij wel op mijn persoonlijke leven van toepassing. Mijn kenbare wereld wordt door de taal bepaald.

Het is het spreken van die andere talen die mij perspectieven boden die ik anders nooit zou hebben gekend. Ik zou nooit de kans hebben gehad om hier vandaag voor u te staan en een pleidooi te houden voor meertaligheid. Tot zover mijn persoonlijke verhaal.

Sta me toe als voorzitter van de universiteit Maastricht ook iets over onze universiteit en haar taalfilosofie te zeggen. Onze Universiteit speelt in op Europese en mondiale ontwikkelingen. We zijn de meest internationaal georiënteerde universiteit van Nederland met de meest internationale studentenpopulatie. Daar zijn we trots op. Want wetenschap is anno 2018 per definitie een internationale aangelegenheid. Hoe verhouden we ons tot de wereld, is de hamvraag. Dat betekent allereerst dat het Engels in de meeste disciplines de wetenschappelijke voertaal is. In navolging van vele wetenschappers en publicisten kun je het Engels met gemak bestempelen tot de *lingua franca* van de 21ste eeuw. Het Latijn van nu, zogezegd. Geen wonder dat het Engels in onze curricula zo'n prominente rol inneemt.

Toch leidde dat enige tijd geleden tot serieus gemor. De lobbyorganisatie Beter Onderwijs Nederland (BON) roerde zich behoorlijk en sleepte ook de Universiteit Maastricht voor de rechter vanwege de verengelsing van het onderwijs. Ik durf hier gerust hardop te zeggen dat de aantijging gespeend was van enige feitenkennis. Bovendien kun je ook nog vraagtekens plaatsen bij het feit dat men een juridische weg verkoos boven een politiek-maatschappelijke discussie hierover. Lang verhaal kort: BON is in een kort geding nat gegaan. Wij hadden niet anders verwacht. Al onze keuzes zijn goed gemotiveerd, zorgvuldig en weloverwogen genomen. We bieden Engelstalig onderwijs aan zonder het Nederlands te verkwanzelen. Kort gezegd, onze taalkeuze is „BON-proef“.

Ook lees je veelvuldig in de krant dat er mensen zijn die de aanwezigheid van buitenlandse studenten als een aanslag beschouwen op onze schatkist. Men plaatst vraagtekens bij de waarde van internationale studenten voor de samenleving. De Nederlandse burgers betalen immers voor iedere student belasting. Laat me deze twee misvattingen voor eens en voor altijd uit de wereld te helpen.

Laat ik beginnen met de verengelsing. Ik heb eerder aangegeven dat het Engels in de academische wereld, maar ook in de wereld van de mondiale *employability* (om eens een goed ingevoerd Nederlands anglicisme te gebruiken) de gangbare taal is. Geen wonder dat we dus stevig inzetten op lesprogramma's in het Engels. Het Engels opent deuren. Al in 2003 is er door de universiteit een duidelijk taalbeleid opgesteld. We staan nu in 2018 echter aan de vooravond van een verversing. We streven een permanente verbetering na. Ook op het gebied van taalbeheersing van docenten en mensen die binnen de universiteit met studenten in aanraking komen willen we tot een structurele toetsing komen. Onze benadering van taal is daarbij integratief en pragmatisch. Engels is het talige smeermiddel van de academische wereld.

Geachte aanwezigen, we zijn, voor de goede orde, een tweetalige universiteit waar Engels en Nederlands een rol speelt. We hebben daarom uiteraard grote Nederlandstalige opleidingen in huis, zoals geneeskunde, Nederlands recht en fiscale economie. En we moedigen tegelijkertijd buitenlandse studenten aan om Nederlands te leren, door alle eerstejaars een gratis

introductie cursus Nederlands aan te bieden. 85% van de buitenlandse studenten maakt daar daadwerkelijk gebruik van. Waarom? Omdat ze beter willen integreren en iets van de Nederlandse en Limburgse cultuur willen proeven. Dus dat de buitenlandse studenten geen interesse zouden hebben in de lokale gemeenschap is grote onzin. Sterker nog: er bestaan projecten waarbij buitenlandse studenten Maastrichtenaren bezoeken om Nederlands te leren. Bijvoorbeeld ouderen in het verzorgingshuis, die ze computerles geven in ruil voor lessen Nederlands of '*plat Mestreechs*'. De interactie tussen studenten en plaatselijke bevolking is mijns inziens in principe goed. Uiteraard zijn er ook problemen, dat wil ik niet ontkennen, zoals overlast door studenten. Dat is een aspect waar we iets aan moeten doen. Maar ik wil toch benadrukken dat in de meeste gevallen er sprake is van een goede integratie. Buitenlandse studenten voelen zich in Maastricht thuis.

Ik durf gerust te stellen dat de universiteit de stad allure, aanzien geeft en een exotische glans. We zien het als een vorm van maatschappelijke verantwoordelijkheid dat studenten buiten hun studie ook een stukje levenservaring opdoen, die voor hun verdere leven van belang is. De context van de stad speelt daarin een beduidende rol. Het draait binnen het universitaire bedrijf immers niet alleen om *Gesellschaft*, om de kansen van studenten op de arbeidsmarkt, maar ook om *Gemeinschaft*, de gemeenschap van studenten, staf en alle mensen in deze mooie stad, de samenleving. Studeren is een wisselwerking van een studentenleven én een perspectief op de maatschappij. Dat moeten we niet vergeten. En daarom blijven ook steeds meer buitenlandse studenten na hun studie hier, om hier te leven en te werken. Om dus een bijdrage te leveren aan de Maastrichtse, Limburgse en Nederlandse samenleving.

Sta me toe in het laatste gedeelte van mijn verhaal erop in te gaan waarom ik vind dat taalkennis, cultuurkennis en communicatie in onze huidige wereld onmisbaar zijn. En ik wil dit graag in een breder perspectief zetten. Ook een perspectief om de rol van de universiteit midden in de samenleving nog eens te verduidelijken.

Een universiteit hoort een inspirerende ontmoetingsplek te zijn. Ik durf gerust te stellen dat de Universiteit Maastricht dat met zekerheid is. Een plek waar de wereld opengaat. *Weltoffen*. Waar het beproefde *Bildungsideaal* concreet vorm krijgt. Wat is er mooier voor een stad dan studenten te herbergen die later in de wereld het verschil zullen maken. Door studenten investeren we letterlijk in de toekomst. De Universiteit Maastricht is gefundeerd op een stevig vooruitgangsgeloof. We geloven in geestelijke ontwikkeling en in de kracht van wetenschap. Een instituut voor kritische reflectie en kennis. Ik hoef u niet te zeggen hoe zeer wij dit anno 2018 nodig hebben. Populisme en kortzichtigheid – soms denk ik dat dit synoniemen zijn – zijn aan de orde van de dag. De behoefte aan jonge, kritische geesten met een kosmopolitische spirit en een toekomstperspectief voor Europa hebben we broodnodig. De geest van onze tijd schreeuwt erom. De universiteit wil een bastion zijn van menselijke waardigheid. Iets waartoe Immanuel Kant in 1759 in zijn kosmopolitische manifest '*Zum Ewigen Frieden*' al opriep met zijn begrip '*Menschenwürde*'.

De veranderingen in de wereld gaan steeds sneller. De geopolitieke situatie van vandaag zal morgen anders zijn. Kijk naar de traditionele machtsverhoudingen. Het Amerika onder Trump manifesteert zich op de wereldbühne anders dan een paar jaar geleden. Oude zekerheden blijken schijnzekerheden. *Das sichere ist nicht sicher. So wie es ist, bleibt es nicht*, schreef Bertolt Brecht toepasselijk in 1932 in zijn oeuvre "*Lob der Dialektik*". En wat heeft hij een vreselijk gelijk gekregen!

We lijken soms wel in een *culture of fear* te leven. Op allerlei gebieden zien we vandaag de dag bewegingen ontstaan. Ik ben zelf – zoals de meesten van ons hier – een kind van de Koude Oorlog. We leefden in het permanente besef dat de vijand zich achter het ijzeren gordijn bevond. Gevaar lag altijd op de loer. We volgden de topontmoetingen tussen Gorbatsjov en Reagan op IJsland. De wereld veerde op toen de ontmanteling van kernraketten begon. Oude vijanden werden

vrienden. De Muur viel. Een heel systeem stortte in. Duitsland werd weer één. Het neoliberalisme zette de toon en de economische bomen leken, zeker in het Westen, tot aan de hemel te reiken. *The sky was the limit*. Maar de wereld om ons heen, de natuur, ons ecologische leefsysteem, kreeg het zwaar te verduren. Geld bepaalde de moraal, zo leek het. En nu?

Ik sta hier vanavond niet om u het einde der tijden aan te kondigen. Maar ieder van u weet dat we in een verwarrend tijdsgewricht leven. Ook nu *ist das sichere nicht sicher*. Er zijn tendensen van mondiale ontevredenheid, ja zelfs subversieve krachten voelbaar. Men roert zich. Verzet wordt sterker. De Arabische Lente diende zich aan. *Occupy Wallstreet* was een teken aan de wand. De ruk naar rechts van sommige Oost-Europese landen en het populisme in eigen land is een signaal. Brexit geeft te denken. We zoeken naar eenheid terwijl de scheuren steeds zichtbaarder worden. De crises volgen elkaar in hoog tempo op. Bankencrisis, milieucrisis en wat te denken van onze mondiale vluchtelingencrisis?! Of de opkomst van nieuwe sterke economieën? China als kans of als bedreiging?

We proberen antwoorden te formuleren op zich steeds sneller en urgenter aandienende vraagstukken. Vragen die om gezamenlijkheid, om een gemeenschap vragen. *Wir schaffen das*. Jazeker - of toch, misschien?

Ik geloof in de kracht van Europa. Je kunt het op veel punten met Jean-Claude Juncker oneens zijn, maar zijn citaat over Europa snijdt nog steeds hout en is voor mij een bewijs dat we op de ingeslagen weg voort moeten gaan. *‘Wer an Europa zweifelt, wer an Europa verzweifelt, der sollte Soldatenfriedhöfe besuchen.’* We hebben veel aan Europa te danken, dat lijken we wel eens te vergeten. Ga naar Margraten, naar Henri Chapelle en je weet hoe gelukkig we mogen zijn dat we vrede kennen in onze landen en in onze tijd.

Geheel in de geest van de huidige tijd zou ik willen zeggen dat we misschien wel minder problemen als wel meer uitdagingen hebben. We zullen in een nieuwe wereldorde onze plek moeten vinden. Gaat het hoe langer hoe isolationistischer worden? Kunnen we nog wel van onze oude westerse bondgenoten aan?

We leven in interessante tijden, zoveel is zeker. De grenzen van vroeger zijn vervaagd of opnieuw getrokken. Feit is dat we in een collectieve staat van verwarring lijken te verkeren als het om het duiden van onze tijd en de daarmee verbonden tijdgeest gaat. Toch ben ik optimistisch. Ik geloof dat we ondanks alle doemscenario's in de beste aller tijden leven.

Cijfers onderschrijven dit overtuigend. Onze tijden zijn veiliger en welvarender dan ooit. Natuurlijk moeten we niet weggijken van de grote humanitaire drama's. Maar door de bank genomen leven we in goede tijden. Wat we alleen nodig hebben zijn mensen die hun hoofd koel houden en *open minded* naar de wereld kijken. Mensen die wetenschappelijke *gravitas* koppelen aan daadkracht.

Geachte aanwezigen, ik had niet gedacht dat ik hier nog Karl Marx zou citeren, maar ik doe het toch: *„Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert, es kommt darauf an, sie zu veraendern“*. Ik bepleit hier geen marxistische revolutie, maakt u zich geen zorgen. Die zou in deze tijd geen schijn van kans meer maken. Maar de strekking van het citaat is wel waar. Wat we nodig hebben zijn krachten die verandering en innovatieve daadkracht brengen. De Universiteit Maastricht, dat zal u niet verwonderen, is die innovatieve denktank die ook nog eens de handen uit de mouwen steekt. Het vergt mensen die bereid zijn elkaar te willen verstaan, ongehinderd door taal- of landsgrenzen. Mensen die elkaars taal willen spreken, ook al klinkt er geen woord en gebeurt het met handen en voeten. We moeten verbindingen blijven leggen. Met elkaar, met de samenleving, met de wereld. Sommige problemen – neem de klimaatverandering – kun je alleen maar op wereldschaal oplossen. Daar heb je mensen voor nodig die een wereldtaal spreken en open staan om nieuwe talen te leren en andere culturen te begrijpen.

Ik ben dus optimistisch. Ook over onze regio. We timmeren met zijn allen goed aan de weg. Het samenspel van overheid, onderwijs, onderzoek en ondernemerschap, de zogenaamde *triple Helix*, heeft Limburg geen windeieren gelegd. De universiteit en de hogescholen zitten allang niet meer in ivoren torens, maar staan midden in de samenleving. We werken samen om deze regio te laten uitgroeien tot een economische, technologische en op alle gebieden innovatieve *hotspot*. In vier Brightlands campussen werken we samen om werkgelegenheid te bieden en de Euregio Maas-Rijn op te stuwen tot een *global actor*.

Tot slot: een universiteit hoort zich te verhouden tot de wereld en tot de tijd waarin ze opereert. Ze dient daarbij ook te reflecteren op het verleden, het hier en nu en de toekomst. Niemand weet wat er in de toekomst gaat gebeuren. Wel is het zaak dat we goed beslagen ten ijs komen. Dat we onze leiders van morgen klaarstomen voor de toekomst. Ik geloof dat het oude *Bildungsideal* ervoor zorgt dat mensen hun hele leven geïnteresseerd blijven. Dat ze willen blijven leren en hun horizon verbreden – dat ze intrinsiek gemotiveerd zijn om zich in de wereld met *het ware, het schone en het goede* bezig te houden. Dat ze een hand willen uitsteken naar de ander. Dat ze vriendschap en vrede nastreven.

Het zich eigen maken van een andere taal -polyglot worden- is in dit proces onontbeerlijk. Het zorgt ervoor dat we bruggen slaan en verbindingen aangaan. Een nieuwe taal leren is een daad van respect en heel vaak -getuige mijn hilarische blunders- een noodzakelijke les in nederigheid. Maar een nieuwe taal leren is vooral ook heel erg leuk. En noodzakelijk om elkaar -in tijden dat de smartphone het vaak wint van een gewoon gesprek van mens tot mens- écht te leren kennen.

Dames en heren, van Rudi Carrell naar Wittgenstein en Marx. Het was een grote sprong. Ik heb deze met alle plezier hier in Maastricht genomen. Ik ga nu iets doen wat ik nooit eerder heb gedaan...Maar omdat het vandaag over taal ging en de daarmee samenhangende vriendschap eindig ik filosofisch met de woorden uit een liedje dat iedereen ongetwijfeld kent.

*Mestreech is neet breid meh Mestreech dat is laank.
Mestreech is de stad vaan de Gezèlle vaan de Zaank.
Niks is te lestig en niks is te zwoer,
want vruntsjap dat is noe zjus de krach vaan 't koer.*

Ik heb gezegd.